

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ДУ «ЦЕНТРАЛЬНИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ
З ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ» МОЗ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО МОЗ УКРАЇНИ»

**Матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції
з міжнародною участю, присвяченої пам'яті ректора, члена-
кореспондента НАМН України, професора Леоніда Якимовича Ковальчука**

**«РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ»
У ВИЩІЙ МЕДИЧНІЙ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ
ОСВІТІ УКРАЇНИ»**

**(з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України
за допомогою відеоконференц-зв'язку)**

**21-22 травня 2015 року
м. Тернопіль**

Тернопіль
ТДМУ
«Укрмедкнига»
2015

Відповідальний за випуск: проф. А. Г. Шульгай

«Реалізація Закону України «Про вищу освіту» у вищій медичній та фармацевтичній освіті України» (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку) : матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції з міжнародною участю, присвяченої пам'яті ректора члена-кореспондента НАМН України, професора Леоніда Якимовича Ковальчука (Тернопіль, 21–22 трав. 2015 р.) / Терноп. держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського. – Тернопіль : ТДМУ, 2015. – 608 с.

населения химических веществ, загрязняющих воздух жилой среды. // Гигиена и Санитария. – 2002. - № 6. - С. 27-30.

7. Губернский Ю. Д., Калинина Н. В. Социально-гигиенический мониторинг жилой среды. // Гигиена и Санитария. – 2004. - № 5. – С. 15-16.

8. Смоляр В. І. Сучасний стан харчової токсикології (огляд літератури) // Современные проблемы токсикологии. – 2000. - № 3. – С. 53-56.

9. Завгородній І. В., Дмуховська Т. М., Сидоренко М. О., Семенова Н. В. Проблеми гігієни праці та безпеки у виробництві та використанні наночастинок і нанотехнологій. // Медицина сьогодні і завтра. – 2013. - № 3 (60). – С. 52-56.

10. Нанотоксикологія: напрямки досліджень / І. С. Чекман, А. М. Сердюк, Ю. І. Кундієв [та ін.] // довідка для здоров'я. – 2009. – Січень, березень. – С. 3-7.

11. Онищенко Г. Г. Организация надзора за оборотом наноматериалов, представляющих потенциальную опасность для здоровья человека. / Г. Г. Онищенко // Гигиена и Санитария. – 2011. - № 2. – С. 4-9.

12. The Global Burden of Disease / Eds C. I. Murray, A. D. Lopez // Harvard School of Public Health, World Bank, 1996. – 990 p.

13. Охрана труда при использовании химических веществ на рабочих местах / Группа технической поддержки по вопросам достойного труда и Бюро МОТ для стран Восточной Европы и Центральной Азии. – Москва: МОТ, 2014.

14. www.who.int/ceh/capacity/training-modules/en/index.html

15. Сталій розвиток суспільства: навчальний посібник / авт.: А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серета, Т. Тимочко. – 2 вид. – К.: 2011. – 392 с.

16. Завгородній І. В., Сидоренко М. О., Нікуліна Г. Л., Перцев Д. П., Філатова Н.М., Герасименко С.В. Реформа санітарно-епідеміологічної служби та проблеми в підготовці кадрів. // Матер. XXXIX навч.-метод. конф. «Сучасний стан та перспективи підготовки лікарів-інтернів у Харківському національному університеті». – Харків, ХНМУ, 2012. – С. 35-38.

УДК 378.4:614.212]:[378+614]-048.78(477)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗБУДОВИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ КЛІНІКИ НА ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Ю.М. Колесник, В.І. Кривенко

Запорізький державний медичний університет

KEY ASPECTS OF UNIVERSITY CLINICS DEVELOPMENT ON THE STAGE OF HIGHER EDUCATION AND MEDICAL CARE REFORM IN UKRAINE

Yu.M. Kolesnyk, V.I. Kryvenko

Zaporozhye State Medical University

Реалізація реформування вищої освіти і охорони здоров'я в Україні потребує подальшого удосконалення роботи університетських клінік, як важливої складової розвитку сучасного вищого медичного навчального закладу. Необхідно створити належні умови, щоб університетські клініки стали не тільки прикладом організації медичної допомоги населенню, але і відповідали вимогам підготовки компетентних, конкурентоспроможних спеціалістів-медиків.

Implementation of high education and health care reform in Ukraine needs further development of University clinics, as an important component of modern medical high educational institution. It's necessary to create a proper condition to University clinics, which must be not only the example of medical care, but must meet high demands to train competent, competitive medical specialists.

Вступ. В Європі університетські клініки є провідними і потужними закладами охорони здоров'я, які займаються не тільки діагностикою та лікуванням хворих, але й активно розробляють новітні медичні технології, які широко впроваджуються в навчальний процес, як на додипломному, так і післядипломному етапах навчання. Так, наприклад, університетська клініка Гамбург-Еппендорф не є самою потужною в Німеччині, але об'єднує 14 центрів, понад 80 клінік, поліклінік та інститутів, які працюють міждисциплінарно. У своєму розпорядженні має 1 542 ліжко-місць, на яких щороку лікується близько 86 000 стаціонарних хворих, 269 000 пацієнтів обслуговується в поліклініці амбулаторно, 112 000 з яких - пацієнти екстреної медичної допомоги.

В Україні з 17 вищих медичних навчальних закладів лише чотири мають у своєму складі багатопрофільні університетські клініки (Одеса, Запоріжжя, Дніпропетровськ, Харків). Практика роботи цих клінік переконливо засвідчує, що за час перебування у складі університетів вони істотно зміцнили матеріально-технічну базу, а відповідно і спектр надання медичних послуг. В університетських клініках розроблено і впроваджено чимало новітніх методів діагностики та лікування. Проте подальший розвиток діяльності університетських клінік в Україні пов'язаний з вирішенням низки актуальних питань.

Основна частина. У квітні виповнилось сім років, як Запорізька басейнова лікарня, згідно наказу МОЗ України,

стала структурним підрозділом Запорізького державного медичного університету. У жовтні 2008 року на базі колишньої лікарні водного транспорту почав функціонувати навчально-науковий медичний центр «Університетська клініка». За цей час клініка стала не тільки провідним лікувально-діагностичним закладом регіону, але і базою для підготовки студентів, лікарів-інтернів та удосконалення практикуючих лікарів на передатестаційних циклах та циклах тематичного удосконалення за сімома лікарськими спеціальностями. Зокрема, на базі університетської клініки проводяться цикли тематичного удосконалення лікарів: «Сучасні аспекти діагностики і лікування патології вегетативної нервової системи», «Актуальні питання первинної профілактики в професійній діяльності лікаря», «Організаційно-методичні засади підготовки лікарів-інтернів на базі стажування (для керівників баз стажування)», «Клінічна ендоскопія».

Навчально-методичну та науково-дослідну роботу в клініці проводять 12 клінічних кафедр університету. У відділеннях та лабораторіях набрано матеріал і захищено 6 кандидатських дисертацій. Успішно виконується 6 докторських та 10 кандидатських дисертацій. Співробітники клініки надрукували більше 120 наукових праць у фахових виданнях, отримано 7 патентів, зроблено 22 доповіді на європейських та вітчизняних наукових медичних форумах. Все це стало можливим завдяки створенню новітньої

матеріально-технічної бази, на розбудову якої ректоратом витрачено понад 40 млн грн. із спеціального фонду. Організовано десять нових структурних підрозділів клініки:

Консультативний діагностично-лікувальний центр. На постійній основі 24 професори та 13 доцентів клінічних кафедр університету проводять щотижня консультативний прийом в університетській клініці жителів регіону за 23 та 9 медичними спеціальностями відповідно дорослої та дитячої мереж. За п'ять років медичну допомогу провідних фахівців університету отримало близько 20 тисяч громадян.

Діагностичний центр Здоров'я, у якому пацієнти мають змогу пройти обстеження за 16 профілактичними і 9 діагностичними програмами. На сьогодні у центрі для оцінки стану здоров'я використовується більше 100 новітніх лабораторно-інструментальних методів дослідження. У 2014 році в центрі проведено 7818 ультразвукових досліджень серцево-судинної системи та внутрішніх органів. На базі центру виконуються докторські і кандидатські дисертації з внутрішніх хвороб, неврології, дерматології. Загалом у минулому році обстеження пройшли більше 15 тисяч мешканців регіону.

Лабораторія з гістологічної і імуногістохімічної діагностики, в якій проводиться імунофенотипування злоякісних пухлин шлунково-кишкового тракту, а також мезенхімальних, нейроендокринних пухлин і їх метастазів, виділяються прогностичні пухлинні маркери (молекули міжклітинної адгезії, маркери проліферації та апоптозу, ростові фактори та ін.), проводиться ідентифікація клітинних рецепторів, що мають важливе значення для призначення специфічної терапії (рецепторів стероїдних гормонів тощо), визначається ступінь ураження тканин вірусами, а також імунофенотипування лімфоцитів, визначення активації фіброзоутворення і ступінь фіброзу тканин, неангіогенез та ін. На базі лабораторії виконуються докторські та кандидатські дисертації з патологічної анатомії, а також морфологічні частини дисертацій хірургічного спрямування. У 2014 році послугами лабораторії скористалося більше трьох тисяч мешканців Запоріжжя та інших регіонів України.

Центр ендоскопічної діагностики та лікування. У центрі проводиться не тільки рання, високоякісна діагностика запальних і пухлинних процесів слизових оболонок шлунково-кишкового тракту, їх патоморфологічна верифікація, але і малоінвазивні ендоскопічні операції, зокрема, видалення поліпів різної локалізації на слизовій оболонці стравоходу, шлунка і товстого кишківника, розсічення післяопераційних і післяопікових стриктур стравоходу, шлунка, пілородуоденальних зон, товстої кишки, аргоно-плазмова коагуляція дрібних поліповидних утворень слизових шлунково-кишкового тракту, зулинка кровотеч різної етіології, ендоскопічне стентування неоперабельних звужень шлунково-кишкового тракту пухлинного генезу з метою поліпшення якості життя хворих, закриття стравохідно-трахеальних і товстокишкових свищів, балонна кардіоміодилатація при ахалазії кардії. За три роки функціонування центру медичну допомогу отримали 3,5 тисяч пацієнтів, проведено більше 300 малоінвазивних ендоскопічних втручань.

Спеціалізовані центри гастроентерології, метаболічних розладів, патології вегетативної нервової системи створено на базі терапевтичного та неврологічного відділень. Вони оснащені найсучаснішим обладнанням, що дозволяє проводити діагностичні та лікувальні методи на рівні світових стандартів. Зокрема, пацієнти мають змогу провести погодинний протягом шести діб аналіз вмісту цукру в крові, водневий тест для визначення функціонування кишківника, нейрофізіологічні методи для діагностики функціональних змін з боку нервової системи (шкірні симпатичні викликані потенціали, електронейроміографію), дуплексне сканування

брахіоцефальних судин з метою оцінки цереброваскулярної реактивності, психофізіологічне тестування за допомогою вимірювання фізіологічних параметрів: інтегральної температури, кардіоритмограми, частоти дихання, шкірно-гальванічної реакції та ін. Поряд з традиційною фармакотерапією, широко застосовуються унікальні для нашої медицини БОС-тренінги, що включають методики, спрямовані на оптимізацію ритму дихання, зниження м'язової напруги, нормалізацію серцевого ритму і управління периферичної температурою; навчання способом релаксації і активації.

Кабінет телемедицини. Створення цього підрозділу дозволило вирішити два важливих питання: по-перше, вироблено реальну систему постійного фахового удосконалення професійного рівня лікарів університетської клініки (у 2014 році проведено 22 вебінари в online режимі з актуальних проблем сучасної медицини), по-друге, дозволило розпочати проведення в університетській клініці дистанційного навчання для лікарів області (у 2014 році проведено 2 цикли тематичного удосконалення для лікарів загальної практики-сімейної медицини Бердянського та Приморського районів).

На сьогодні науково-педагогічну і лікувально-діагностичну роботу університетської клініки забезпечують 107 співробітників клінічних кафедр університету та клініки (у 2008 році було 42 лікарів), з яких 27 мають наукову ступінь доктора медичних наук, 25 – кандидата медичних наук, 79 лікарів – вищу або першу кваліфікаційну категорію. Це дозволило у 2014 році, в порівнянні з 2008 роком, на 175% збільшити кількість проконсультованих в поліклініці пацієнтів (73 173 особи) та пролікувати у стаціонарних відділеннях (загалом 160 ліжок-місць) на 700 хворих більше за рахунок зменшення на -1,7 тривалості ліжка-дня та зростання на +3,7 обігу ліжка. Істотно зменшилася летальність хворих та розходження клінічних діагнозів.

Університетська клініка першою у регіоні отримала сертифікат відповідності системи управління якістю вимогам ДСТУ ISO 9001: 2009 (ISO 9001: 2008, IDT). Проведений у 2014 році зовнішній аудит підтвердив, що система управління якістю роботи університетської клініки відповідає вимогам міжнародного стандарту ISO 9001:2008 та гарантує високий рівень надання спеціалізованої медичної допомоги, проведення наукових досліджень, забезпечення освітнього процесу студентів, магістрів, клінічних ординаторів, аспірантів університету, підвищення кваліфікації медичних працівників.

Семирічний досвід організації університетської клініки дозволяє сформулювати кілька актуальних питань, вирішення яких, на нашу думку, сприятиме розбудові університетських клінік і дозволить у перспективі стати їм на рівень організації роботи аналогічних закладів європейських університетів.

По-перше. На відміну від європейських університетів, клініки вищих медичних навчальних закладів України є малопотужними (100 – 200 ліжок-місць, в Європі – 1000 – 2500). Доцільно розглянути на рівні Кабінету Міністрів, МОЗ України питання про передачу до складу медичних вузів, в якості структурних підрозділів, медико-санітарних частин промислових підприємств, а також лікувально-профілактичних закладів, які нині підпорядковані місцевим органам влади. Вирішення цього питання дозволило б, зокрема, нашому університету відкрити хірургічний, гінекологічний та педіатричний напрямки діяльності університетської клініки. При цьому можна було б без залучення додаткових матеріальних затрат держави істотно підвищити рівень надання медичної допомоги, проводити розробку та впровадження науковцями університету нових медичних технологій.

По-друге. Необхідно надати ректорату університету дозвіл, за погодженням з МОЗ, складати штатний розпис

університетської клініки з урахуванням виробничої необхідності, діючої чисельності працівників та у межах фонду заробітної плати, котрі виділено на фінансування клініки за бюджетною програмою 2301170 «Діагностика і лікування захворювань із впровадженням експериментальних та нових медичних технологій у клініках науково-дослідних установ та в вищих навчальних медичних закладах МОЗ України». При цьому надати дозвіл призначати керівників структурних підрозділів (відділення, поліклініка, медичні центри, лабораторії тощо) без урахування вимог Наказу МОЗ України №33 від 23.02.2000 р. «Про штатні нормативи та типові штати закладів охорони здоров'я». Адже на сьогодні жоден штатний співробітник кафедри (професор, доцент, асистент) не може обійняти посаду завідувача (керівника) вище перерахованих структурних підрозділів клініки. Доцільно також дозволити ректорату, за погодженням з Вченою радою університету та МОЗ, вводити в штатний розпис посади старшого та молодшого наукового співробітника для організації та виконання в університетській клініці науково-дослідних робіт.

По-третє. Потрібно визначитись у термінах. У проекті МОЗ «Положення про університетську клініку вищого навчального закладу та закладу післядипломної освіти», яке проходить громадське обговорення, університетська клініка визначається як «лікувально-навчально-науковий» структурний підрозділ ВНЗ/ЗПО. У п.8 цього проекту з 15 основних завдань і напрямків діяльності університетської клініки абсолютна більшість (14) має пряме відношення до освітньо-наукової діяльності клініки. Пам'ятаючи народне прислів'я «як корабель назвеш, так він і попливе», вважаємо за доцільне визначити університетську клініку саме як навчально-науковий медичний підрозділ.

В четверте. Враховуючи автономію ВНЗ у Законі України «Про вищу освіту», вважаємо за доцільне призначати директора клініки наказом ректора університету на підставі таємного голосування на засіданні Вченої ради ВНЗ та після узгодження з МОЗ.

По-п'яте. У винесеному на громадське обговорення проекті МОЗ «Положення про університетську клініку вищого навчального закладу та закладу післядипломної освіти» є чимало дискусійних питань, які потребують детального обговорення, аби новий проект не повторив долю наказу МОЗ за №642 від 07 листопада 2008 року «Про затвердження примірною положення про університетську клініку ...», яке, на жаль, так і не було зареєстровано Мінюстом. Потребує уточнення положення щодо можливості фінансування університетських клінік не тільки за кошти Державного бюджету, але і субвенцій місцевих бюджетів; вимагають додаткового опрацювання принципи фінансування клінік за рахунок доходів, отриманих від надання платних медичних та освітніх послуг, послуг згідно з укладеними договорами з юридичними і фізичними особами; не вирішеним до цього часу залишається і механізм розрахунку цін на медичні послуги у державному закладі. Не прописані і механізми організації роботи університетських клінік в умовах страхової медицини.

На нашу думку, вище вказані проблемні питання, а також інші аспекти діяльності університетських клінік, які не порушено у даній статті, доцільно опрацювати на засіданні «круглого столу». Провести цей вкрай необхідний захід можна в одному з медичних ВНЗ, який має багатопрофільну університетську клініку. Але організувати його доцільно після прийняття нормативно-правових актів, направлених на реалізацію «Національної стратегії реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015 – 2020 років».

Висновок. Університетська клініка є важливим структурним підрозділом ВНЗ, який суттєво підвищує потенціал університету в організації навчального процесу, наукової діяльності на основі впровадження в практику новітніх медичних розробок. Подальший розвиток університетських клінік потребує не тільки матеріальних витрат, але й удосконалення нормативно-правової бази їх функціонування.

УДК 378.091–027.22:61:614.212(477.54)(091)

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ КЛІНІЧНИХ БАЗ НА ФОРМУВАННЯ КЛІНІЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ

В.І. Лупальцов, З.П. Петрова

Харківський національний медичний університет

EFFECTS OF THE ACTIVITY OF CLINICAL BASES ON THE FORMATION OF CLINICAL THINKING IN STUDENTS.

V.I. Lupaltsov, Z.P. Petrova

Kharkiv National Medical University

У роботі викладені погляди щодо впливу на діяльність клінічних баз медичних університетів з дня їх заснування на формування клінічного мислення у студентів. Підкреслюється важливість положення «Про клінічні лікарні», відмічається роль кафедральних колективів у науковій та лікувально-діагностичній роботі клінічних лікувально-профілактичних установ. У статті викладено погляди авторів на покращення якості навчального процесу по хірургії при впровадженні кредитно-модульної системи. Підкреслюється, що впровадження Європейської моделі вищої освіти повинно відбуватися з урахуванням специфіки і традицій національної освіти з реконструкцією навчально-лікувальних баз.

This paper presents the views on the impact on the clinical bases of medical universities after their foundation on the formation of student's clinical thinking. It is emphasized the importance of the position "Of the clinical hospital", noted the role of department collectives in the scientific and medical diagnostic work of medical institutions. The article presents the views of the authors to improve the quality of teaching in surgery in the implementation of credit-modular system. It is emphasized that the introduction of the European model of higher education should be taking into account with specificity of traditions and national education with the reconstruction of educational and medical bases.

Вступ. Перехід медицини на позиції функціоналізму вимагав від викладання розвитку у молодих лікарів клінічного мислення, тобто вміння визначити морфологічні та функціональні зміни будь-якого органа, помітити не тільки найтонші зміни його функції, а й перехід від нормальної функції до патологічної, і до хвороби пацієнта в цілому.

Сторічні передумови такого підходу вимагали від викладачів на всіх етапах розвитку медицини впровадження в клінічну практику сучасних методів дослідження, що визначаються науковими досягненнями, часом їх життєдіяльності. І вже в ХХ столітті лікар із «спостерігача» хвороби перетворюється на цілителя, здатного активно втручатися в її перебіг. На